

АНТИЧНІСТЬ.

Давньогрецька література

Матеріали

**до уроків зарубіжної літератури у 8 класі
Вчителя Варварівської ЗОШ І-ІІ ст.
Залізницької О.В.**

АНТИЧНІСТЬ (від лат. *antiquus* старий, стародавній, старожитність) — період історії від 800 до н. е. до 600 у регіоні Середземного моря.

Антична література — це література стародавніх греків і римлян, яка розвивалася в басейні Середземного моря (на Балканському та Апеннінському півостровах та на прилеглих островах і узбережжях). Її письмові пам'ятки (на діалектах грецької та латинської мов) належать до I тисячоліття до н.е. і початку I тисячоліття н.е.

Антична література складається з двох національних літератур: давньогрецької та давньоримської. Історично грецька література передувала римській.

В античній літературі розвиваються архаїчні форми основних жанрів літератури. Естетична наука античності визначила три основні літературні роди: **епос, лірику і драму** (Аристотель), актуальність цієї класифікації зберігалася донині.

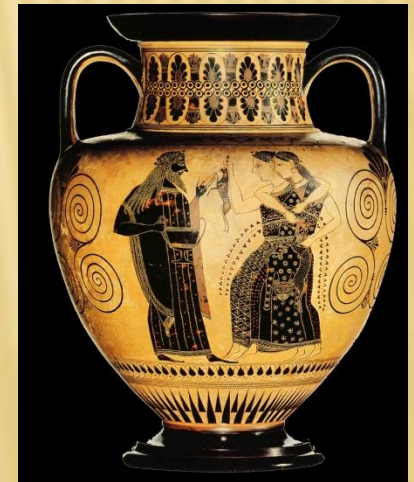
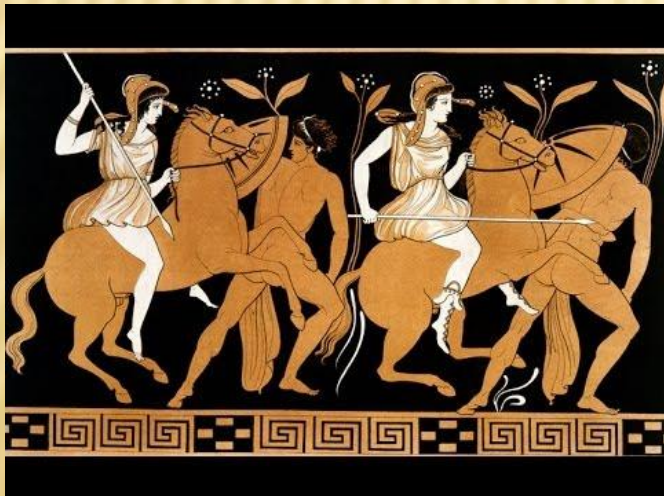

Естетика античної літератури. Міфологічність

Найдавніші форми літератури пов'язані з *міфом, магією, релігійним культом, ритуалом.*

Витоки античності сягають невичерпної скарбниці міфопоетичної уяви давньої людини про світ і саму себе. Особливість міфології стародавніх греків полягає, перш за все, в її надзвичайній образності та гуманізмі.

Давні греки першими визначили цінність людини як особистості і засудили рабство та експлуатацію людини людиною. Людина для давніх греків — вінець творіння, еталон прекрасного, поєднання фізичного і духовного; людські почуття: кохання, вірність, зрада, дружба, ненависть, душевні страждання — все це знайшло місце і в міфології та в літературі давніх греків.

Міфологія — це різновид конкретно-життєвого мислення давніх греків у певний період розвитку (первіснообщинного).

Міф на життя діє примарно: оживлює все довкола, він проявляє себе у кожному людському вчинку, у всьому вбачається дія магій. Мислення прагне знайти у практиці людського життя закономірності, потреби, намагається конкретизувати і розумно спрямувати людську діяльність.

Міфологія — це прогресивний поступ рухливого людського мислення, що віддзеркалює плинну, неспокійну, творчу історичну дійсність. Міфологічні образи розвиваються паралельно з розвитком давньогрецького суспільства.

Періоди розвитку давньогрецької міфології

1. Найдавніший (доолімпійський, пов'язаний з епохою матріархату, — «Земля породила дітей, і не було у них батька»).
2. Олімпійський (пов'язаний з патріархатом (Зевс — чоловік) і примітивними формами раннього рабства, переходом до так званого художнього героїзму (герої-напівбоги) і далі — остаточний розклад первіснообщинних формацій, занепад ранніх форм рабовласництва у формах крито-мікенської культури. Із міфології виростають витончені форми героїзму у поемах Гомера).
3. Загибель наївної міфології як самостійної творчості (відбувається зростання ролі міфологічних художніх форм для вираження рабовласницької ідеології міст-полісів, а далі — епохи еллінізму).

Особливості античної літератури

ПУБЛІЧНІСТЬ

Античній літературі притаманні публічні форми побутування. Її найвищий розквіт припадає на докнижну епоху

ВІРШОВАНІСТЬ

Віршові форми панували у всій античній літературі. Епос виробив традиційний неквапливий розмір **гекзаметр**, великою ритмічною різноманітністю відзначалися ліричні вірші, трагедії та комедії також писалися віршами. Навіть полководці й законодавці у Греції могли звертатися до народу з промовама у віршовій формі. Рими античність не знала. Наприкінці античності виникає «роман» як зразок прозового жанру.

МЗИЧНІСТЬ

Антична література була тісно пов'язана з **музикою**. Гомерові поеми та інші епічні твори співали мелодійним речитативом у супроводі музичних інструментів. Постановки трагедій і комедій в афінських театрах оформляли як «оперні» вистави. Ліричні вірші співали автори, які таким чином виступали одночасно як композитори і співці. На жаль, від усієї античної музики до нас дійшло кілька роз'єднаних фрагментів.

ТРАДИЦІЙНІСТЬ

Система літератури здавалась незмінною, і поети наступних поколінь намагалися йти шляхом попередніх. У кожного жанру був основоположник, що дав його досконалий зразок: Гомер — для епосу, Архілох — для ямбу, Піндар або Анакреонт — для ліричних жанрів, Есхіл, Софокл та Евріпід — для трагедії тощо. Ступінь досконалості кожного нового твору чи письменника визначався ступенем наближення до цих зразків.

ЖАНРОВІСТЬ

Античне літературне мислення було жанровим: коли поет брався писати вірш, який би індивідуальний за змістом той не був, автор з самого початку знав, до якого жанру твір буде належати і до якого давнього зразка прагнути. Жанри були чіткими і стійкими.

Строга система жанрів була перейнята і подальшою європейською літературою.

Особливості античної літератури

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЮ

Система стилів у античній літературі повністю підпорядковувалась системі жанрів. Для низьких жанрів був характерний низький стиль, близький до розмовного, високим — високий стиль, що формувався штучно. Засоби формування високого стилю були розроблені риторикою: серед них розрізнялись відбір слів, поєднання слів та стилістичні фігури (метафори, метонімії тощо). Наприклад, вчення про відбір слів рекомендувало уникати слів, які не вживались у попередніх зразках високих жанрів. Вчення про поєднання слів рекомендувало переставляти слова і членувати фрази для досягнення ритмічної благозвучності.

СВІТОГЛЯДНІ ОСОБЛИВОСТІ

Грецька і частково римська література демонструють тісний зв'язок із релігією, філософією, політикою, мораллю, ораторським мистецтвом, судочинством, без якого їхнє існування в класичну добу втрачало весь свій смисл. У пору свого класичного розквіту вони були далекі від розважальності, лише наприкінці античності стали частиною дозвілля.

ІДЕЙНЕ НАПОВНЕННЯ ТА ЦІННОСТІ

Антична література сформувала духовні цінності, які стали базовими для всієї європейської культури. До таких цінностей, що створили основу **античного гуманізму**, належить насамперед ідеал активної, діяльної, закоханої в життя, одержимої жагою знання і творчості людини, готової самостійно приймати рішення і нести відповідальність за свої вчинки. Античність вважала вищим сенсом життя **щастя на землі**.

Етапи античної літератури

Антична література пережила п'ять етапів.

1. Архаїка.

Або дописемний період - «Іліада» та «Одіссея» Гомера (VIII—VII ст. до н.е.)

2. Класика. Початковий етап класики — *рання класика* характеризується розквітом ліричної поезії (Архілох, Солон, Семонід, Алкей, Сапфо, Анакреонт, Алкман, Піндар, Вакхлід), центром якої стають острови Іонійської Греції (VII—VI ст. до н.е.).

3. *Висока класика* - жанри трагедії (Есхіл, Софокл, Евріпід) і комедії (Арістофан), а також нелітературна проза (історіографія — Геродот, Фукидід, Ксенофонт; філософія — Геракліт, Демокріт, Сократ, Платон, Арістотель; красномовство — Демосфен, Лісій, Ісократ). Її центром стають Афіни, що пов'язано з піднесенням міста після славетних перемог у греко-перських війнах. Класичні твори грецької літератури створені на аттичному діалекті (V ст. до н.е.).

4. *Пізня класика* представлена творами філософії, театр же втрачає своє значення після поразки Афін у Пелопоннеській війні зі Спартою (IV ст. до н.е.).

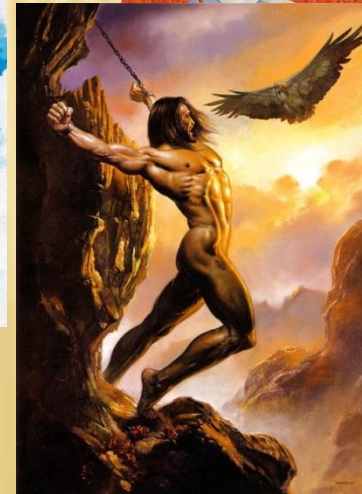
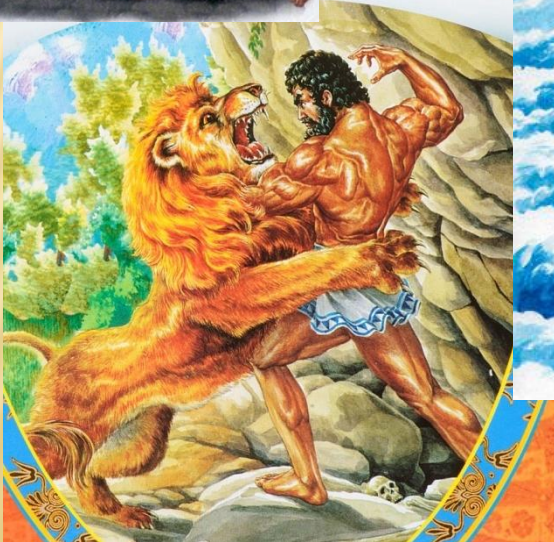
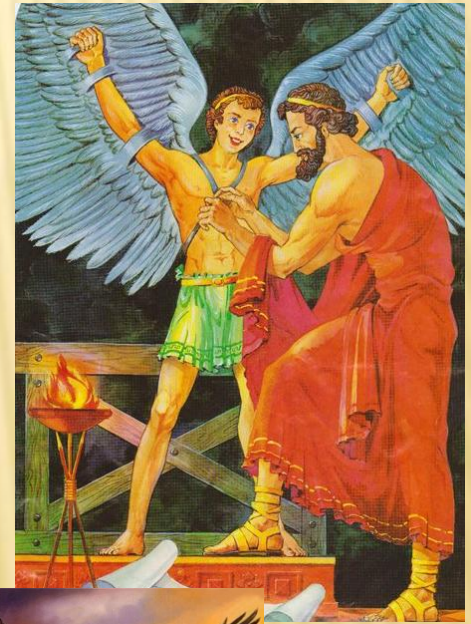
5. Еллінізм. Початок цього культурно-історичного періоду пов'язаний із діяльністю Александра Македонського. У грецькій літературі відбувається процес кардинального оновлення жанрів, тематики і стилістики, зокрема виникає жанр прозового роману. Цей період позначений і школою **александрійської лірики** (Каллімах, Феокріт, Аполлоній) та творчістю Менандра.

Давньогрецькі цикли міфів

Давньогрецькі міфічні герої стали центральними образами циклів міфів — про Геракла, Персея, Тесея, Троянського циклу, циклу про аргонавтів, Фіванського циклу.

*З того місця, де вдарив копитом Пегас,
заструмило чисте джерело —
на користь і втіху безжурним Музам.*
З давньогрецького міфу

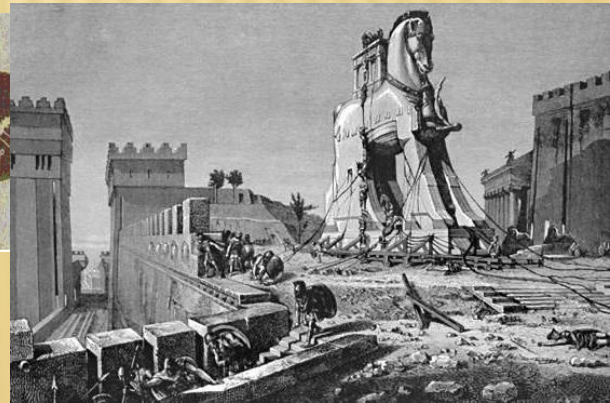
Троянський цикл міфів

Найвизначнішим циклом давньогрецьких героїчних міфів є троянський, який оповідає про міфологічну історію Троянської війни, приводом до якої стало викрадення Парісом, сином троянського царя Пріама, прекрасної Єлени, дружини царя Спарти Менелая.

Троянська війна — одна з центральних подій у грецькій міфології. Початок Троянської війни античні джерела пояснюють волею Зевса, який волів або «зменшити тягар землі», або дати можливість прославитись божественним героям, або зберегти в пам'яті нащадків красу своєї дочки Єлени.

Структура циклу:

1. Єлена, дочка Зевса і Леди
2. Пелей і Фетіда (Яблуко розбрату)
3. Суд Паріса
4. Паріс повертається до Трої
5. Паріс викрадає Єлену Прекрасну. Менелай готується до війни проти Трої
6. Ахілл
7. Троя
8. Перші 9 років облоги Трої
9. Смерть Ахілла (Ахіллесова п'ята)
10. Смерть Аякса Теламоніда
11. Філоктет. Останні дні Трої (Троянський кінь)
12. Падіння Трої

Троянський цикл міфів

Основні проблеми Троянського циклу:

- ✓ Проблема родової єдності та взаємодопомоги.
- ✓ Проблема героїзму, відданості своїм побратимам по зброї.
- ✓ Проблема воїнської звитяги та поваги до суперника, який вартий поваги.
- ✓ Проблема розподілу влади (тим, хто перебуває на верхівці влади, припадає більше, хоча основні випробування лежать на плечах звичайних воїнів).
- ✓ Проблема подружньої вірності.
- ✓ Проблема поваги до старшого покоління.
- ✓ Проблема засудження війни як руйнівної стихії, що забирає людські життя і приносить невимірні страждання.

«Лаокоон»

Цікавий факт: міфи та міфологічні цикли прийшли до сучасного читача здебільшого відтворені вже із творів античної літератури, в першу чергу, з поем Гомера «Іліада» та «Одіссея», які стали епосом, священними книгами стародавніх греків.

Троянський цикл міфів знайшов відображення у:

- **скульптурі:** скульптурна група «Лаокоон» (відомий сюжет Троянської війни — змії душать жерця Лаокоона та його синів); античні барельєфи були прикрашені скульптурними зображеннями на сюжети Троянського циклу (наприклад, «Єлена приймає Паріса», «Відплиття Єлени», «Пріам біля ніг Ахіллеса»), відомі античні статуї «Паріс», «Менелай», скульптурний фронтон Егінського храму «Битва греків і троянців», живописні зображення та різьблення на античних вазах;
- **живописі:** у Реньо і Делакруа серія картин, присвячених вихованню Ахілла кентавром Хіроном; англійський художник Флаксман створив серію ілюстрацій до «Іліади» Гомера, в основі якої лежить цикл Троянських міфів, відома картина Жерара «Фетіда приносить зброю Ахіллесу», картина Ліонелло Спади «Еней несе свого батька».

картина Жерара «Фетіда приносить зброю Ахіллесу»

Золота скарбниця античності - фразеологізми

Авгієві стайні — бруд; безлад, занедбані справи.

Ахіллесова п'ята — слабке, вразливе місце людини.

Ахіллесів щит — неперевершений витвір мистецтва.

Нитка Аріадни — спосіб, що допомагає розв'язати якесь важке питання, вийти зі скрутного становища.

Посіяти зуби дракона — породити ворожнечу, виплекати безліч страховищ.

Олімпійський спокій — незворушність, велична поведінка.

Танталові муки — страждання, яких зазнає людина через усвідомлення близькості бажаної мети та неможливості її досягти.

Бочка Данаїд — марна, нескінченна справа.

Скринька Пандори — осередок лиха, підступний дарунок.

Осідлати Пегаса — стати поетом.

Троянський кінь — хитрі дії, підступні засоби боротьби;
в переносному вживанні — підступний дарунок ворогам, який полегшує перемогу над ними, обманні дії.

Контроль знань по темі “ Античність ”

I рівень

Теорія літератури (1 бал)

1. Дайте визначення поняття «міфу». Наведіть приклади відомих вам міфів.
2. Дайте визначення терміна «міфологія».
3. Яку літературу називають античною?
4. Коли, які народи та якими мовами створювали античну літературу?
5. У які часи інтерес до античної культури був особливо значним?
6. Чому не всі античні твори дійшли до нас?
7. Який ідеал людини створили давні греки?
8. Згадайте імена видатних науковців Давньої Греції та Давнього Риму. В яких галузях вони себе виявили?

II рівень

Знання змісту прочитаних творів (2 бали за одне запитання)

1. За яку провину було покарано Сізіфа?
2. Чому Пігмаліон, за бажанням богів, закохався в Галатею?
3. З яким проханням звернувся до Діоніса цар Мідас?
4. Чому Мідасу стало ненависним багатство?
5. Як люди дізналися про таємницю Мідаса?
6. З якого міфу взято вислів «яблуко розбрату»?
7. Чому Ахіллові вдалося перемогти Гектора?
8. Чому Ахілл погодився видати тіло Гектора Пріаму?
9. Що було зображено на щиті Ахілла?

Контроль знань по темі “Античність”

Тест

Початковий рівень (1 бал)

1. Укажіть, який період охоплює доба Античності:

- а) VI—III ст. н.е.;
- б) кінець XIX — поч. XX ст. н.е.;
- в) VIII ст. до н.е. — V ст. н.е.

2. Укажіть ім'я одного з грецьких героїв, який здійснив 12 подвигів:

- а) Орфей;
- б) Геракл;
- в) Персей.

Достатній рівень (2 бали)

5. Установіть відповідність між назвами творів і їхніми героями.

1) Фіванський цикл	а) Едіп
2) Міфи про аргонавтів	б) Ахілл
3) Троянський цикл	в) Пенелопа
4) Міфи про Одиссея	г) Ясон

Високий рівень (3 бали)

6. Поясніть, як ви розумієте афоризми з античних творів: «ахіллесова п'ята», «загадка Сфінкса», «золоте руно».

Середній рівень (1,5 бали)

3. Укажіть, який принцип є основою античної культури:

- а) аскетизм;
- б) антропоцентризм;
- в) індивідуалізм;
- г) зооморфізм;
- д) анімізм.

4. Укажіть правильне ствердження: Міф — це:

- а) твір усної народної поезії про богів і героїв;
- б) великий ліро-епічний твір героїчного абосоціально-побутового змісту;
- в) найдавніша форма народної творчості, що оповідає про фантастичні, вигадані події;
- г) колективна фантазія людей первісної культури, яка відображає їхні вірування про довколишній світ;
- д) ліро-епічний фольклорний твір, у якому зображена картина історичної дійсності та діяльність історичних осіб.

Контроль знань по темі “Античність”

«Прочитай ім'я героя»

Переставте літери у словах і прочитай імена герої давньогрецьких міфів:

рейометп, ферой, кіар, нояс, црисна, фзісі.

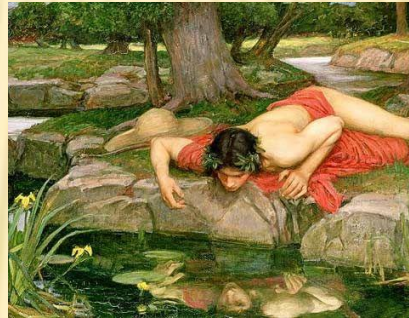
Метод «ПРЕС»

Дай відповідь на проблемне питання:

«Чи повчають нас міфи, чи тільки розповідають про подвиги, виникнення речей та явищ?»

Формула для відповідей:

- ❖ Я вважаю... (позиція).
- ❖ Тому що... (пояснення).
- ❖ Наприклад,... (докази, аргументи).
- ❖ І тому.. (висновок).

Джерела:

Вікіпедія -

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0

Довідник цікавих фактів та корисних знань - <http://dovidka.biz.ua>

Із безмірно багатой греко-римської літератури лишилися тільки нужденні відламки і шматочки, але вони мали силу обновити європейську людність. Вони й досі не перестали запліднювати нашого духу і творять натхненну основу нашої цивілізації.

І. Франко